

DANMARKS TRÆPRODUKTION UNDER KRIGSØKONOMIEN

FOREDRAG I NATIONALØKONOMISK FORENING DEN 26. NOVBR. 1942.

AF CARL MAR: MØLLER

FOR at kunne vurdere Danmarks Træsituation i Dag maa man kende lidt til fire Ting: 1) Danmarks Brændselsforsyning, 2) Dansk Skovbrug, 3) Dansk Træindustri og 4) vor udenrigske Trævarehandel. Jeg vil derfor begynde med at give et Rids af Hovedtræk paa hvert af de 4 Omraader:

1) Hovedtræk af Danmarks normale Brændselsforsyning fremgaar af omstaaende Tabel 1, hvor alle Leverancer er omsat til ækvivalente Ydelser af t Kul og Koks.

Det vil ses, at under normale Forhold yder Danmarks Skove kun ca. 6 pCt. og de danske Tørvemoser kun ca. 3 pCt. af det totale Brændselsforbrug, og af Opvarmningsbrændselet henholdsvis 13 pCt. og 7 pCt. Det Brænde, Skovene leverer, er overvejende Løvtræ, især Bøg, medens Naaletæbrændet kun udgør 32 pCt. af Totalmængden, skønt Naaletæhugsten næsten er lige saa stor som Løvtræhugsten. Det ligger i, at Løvskovens Gavntæprocent ligger omkring 33, medens Granskovens ligger omkring 75, i alt Fald i Landets gamle Skovegne. Bjergfyr derimod giver næsten kun Brænde. Af Naaletæbrændet her i Landet er ca. 40 pCt. Bjergfyr.

Beregnet pr. 1000 Indbyggere i Landdistrikterne er Brændeproduktionen meget større paa Øerne end i Jylland, men med Tørveproduktionen er det omvendt.

Det Brænde, der falder i de jyske Skove og Plantager, er i de vestjyske Amter udelukkende Naaletæ, i de midt- og østjyske overvejende Løvtræ, men dog Naaletæ i større Udstrækning end paa Øerne.

Alt dette gælder normale Forhold. Spørger man om, hvilke Reserver af indenlandsk Brændsel vi da har i Krigstilfælde som nu,

Tabel 1.

Danmarks omtrentlige Brændselsforbrug ca. 1938
(ekskl. Brændselsolier)
omsat i ækvivalente Mængder Kul og Koks (Mill. Tons).

	Ialt	heraf anvendt til	
		Opvarmning	Industri Haandværk Transport
Importerede Kul, Koks og Briketter...	5,7	2,4	3,3
Danske Tørv (ca. 0,4—0,5 Mill. t.).....	0,2	0,2	—
Dansk Brænde fra Skoven (ca. 750.000 m ³ Løvtræ og ca. 350.000 m ³ Naaletræ)	0,4	0,4	—
Affaldsbrænde fra Savværker.....	0,05	0,05	—
Affaldsbrænde anvendt af Savværker ..	0,05	—	3,35
Ialt.....	6,4	3,05	3,35
Hugst af Gavntre af Løvtræ	0,1		
» » » » Naaletræ	0,2		

kan følgende oplyses. De Træmængder, der staar paa Roden i de danske Skove (vel ca. 50 Mill. m³) svarer til ca. 15 Mill. t Kul og Koks, hvortil kommer Stød- (Træstubbe) og Rodbrænde (5—10 Mill. m³) svarende til 2—3 Mill. t Kul og Koks, og der kan nok af hvert Aars Hugst, om det skal være, optages Stød svarende til henimod 0,1 Mill. t Kul og Koks, ligesom de tynde Grene, der sædvanlig ikke udnyttes, svarer til ca. 0,1 Mill. t Kul og Koks aarlig under Krigshugsternes stærke Benyttelse.

I Haver, Læbælder og Parker kan vi regne at have Træ svarende til højst 0,3 Mill. t Kul og Koks. (Tallet er fremkommet ved at multiplicere det fra Statistiken kendte Have- og Læbælteareal med ud fra Skovbrugserfaringer skønnet Bevoksningstal). I Markhegn og lignende har vi Træ svarende til højst 0,1 Mill. t Kul og Koks (Tallet er skønnet ved Hjælp af den kendte sammenlagte Længde af Hegnene). Langs Landeveje og Gader staar ligeledes Træ svarende til højst ca. 0,1 Mill. t Kul og Koks. (Tallet er ansat paa Basis af Hovedvejenes samlede Længde, den gennemsnitlige Træafstand og en skønnet Middeltræstørrelse).

Med Hensyn til Tørv ligger Forholdet efter Hedeselskabets Opgørelse¹⁾ saaledes, at vi har et Forraad af god velegnet Tørv sva-

¹⁾ Hedeselskabets Opgørelse omfatter kun Moser over 5 ha.

rende til mindst 25 Mill. t Kul og Koks og anden i Nødsfald brugelig Tørv svarende til mindst ca. 75 Mill. t Kul og Koks. Endelig repræsenterer Brunkulslejerne ca. 5 Mill. t Kul og Koks.

Det vil ses, at hvis de danske Skove alene skulde tilfredsstille vort Lands normale Brændselsbehov, vilde de kun kunne gøre det i godt 2 Aar, selv om man tog baade Stød og Ris med, og det ses ogsaa, at de Brændselsmængder, vi har staaende i Haver, Hegn og langs Vejene kun vilde forslaa til Landets Forbrug i en Maaned. Langt bedre Forslag er der i vore Tørvemængder.

Inden vi kan bedømme, hvordan vore indenlandske Brændselsreserver bør udnyttes, er det dog nødvendigt at kaste et Blik paa de særlige Forhold, som knytter sig til dansk Skovbrug og dansk Træindustri som Produktionsvirksomheder.

2) Som bekendt er Skovbruget præget af sin meget lange Produktionsturnus. Det er dog ikke saaledes at forstaa, at den Skov, man planter i Aar, først giver Udbytte om 50—100 Aar eller mere. Udbyttet begynder at falde i Form af nødvendige Tyndinger allerede fra ca. 20 Aars Alderen (eller hvis man sælger Juletræer og Pyntegrønt endnu før). De første Tyndinger har dog kun ringe Brændselsværdi.

Tyndingerne har dels et lignende Formaals som Tyndingerne i en Roemark, nemlig at skabe en velafvejet og passende Vokseplads for et passende Antal Individuer, der da kan naa en væsentlig bedre Udvikling og større Tykkelse. Dels har dog Tyndingerne ogsaa et andet og for Skovbruget meget specielt Formaals, nemlig at udvælge og udvikle de Træindivider, som har den rette Form og Renhed (Knastfrihed), som i Almindelighed er Kvalitetskriterierne for godt og velbetalt Gavntræ. Man kan som Hovedregel sige, at Værdien pr. m³ af Gavntræestykker stiger med deres Rethed, Renhed, Tykkelse og Længde, og Stigningen er meget betydelig. For Ask f. Eks. varierer Prisen paa Kævler efter disse Kriterier fra 30 til 120 Kr. Den sidste Pris betales for Kævler, der er rene og rette, over 35 cm tykke og over 4 m lange.

Naar Forstmanden mærker til Udtynding, ser han derfor ikke blot paa Sagens fysiologiske Side — om Bevoksningen har sunde Vækstvilkaar — men i høj Grad ogsaa paa den handelsmæssige. Han ser paa Bevoksningen som paa et groende Lager, hvor en given Tilvækst pr. ha skønsomt skal fordeles til de Vareemner, hvor den giver størst Værdiforøgelse. Han ser mange Aartier forud den 1ste Klasses Askekævla til 120 Kr. og favoriserer den, arbejder for den ved hver Hugst.

Disse Udtyndingshugster kommer i moderne dansk Skovbrug igen med 1—5 Aars Mellemrum og naturligvis saaledes, at man kommer hyppigst i den unge og i den stærkt voksende Skov.

Der er det ejendommelige Forhold ved Skov og Udtynding af den, at omhyggelige Maalinger har vist, at inden for meget vide Grænser yder en Bevoksning i det lange Løb lige stor Tilvækst, hvad enten man tynder den stærkt, eller man tynder den svagt, hvilket vil sige det samme som, at den vokser lige stærkt, hvad enten der ved en given Alder staar en stor Vedmasse pr. ha eller en

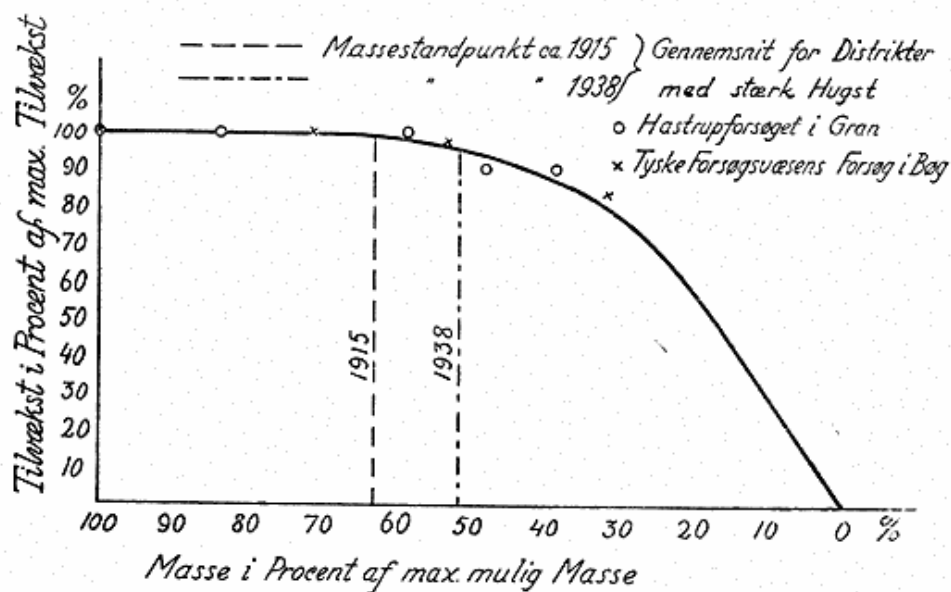

Fig. 1.

lille Vedmasse. Fig. 1 vil illustrere dette Forhold. Her angiver Abscissen Træmassen i Procent af maximal mulig Masse, medens Ordinaten angiver den tilsvarende Tilvækst i Procent af maximal Tilvækst. Det vil ses, at først naar Træmassen synker til 50—60 pCt. af den maximale, gaar Tilvæksten væsentlig ned under Maximum.

Dette vil igen sige, at man kan vælge imellem en stor eller en lille Tilvækstrente, og det er da ganske naturligt, at Tendensen i moderne Skovbrug, efter at man er blevet klar over dette Forhold, med mange Undtagelser er gaaet i Retning af den mindre Masse og den større Rente, saa meget mere som man samtidig opnaar et kraftigere Udvalg og en større Diameter paa Træerne, men ganske vist undertiden samtidig maaske en noget kortere Renbul. Samtidig har alle Omdriftsberegninger peget i Retning af, at en Forkortelse af Omdriften vilde være økonomisk fordelagtig.

I de mest moderne Skovbrug staar der nu ofte kun godt Halvdelen af den Vedmasse pr. ha, som man vilde have haft for 50—75 Aar siden, og den gennemsnitlige Vedmasse pr. ha i Landets gamle Skovegne kan regnes at være sunket fra ca. 235 m³ salgbar Masse i 1920 til ca. 200 m³ i 1939.

For Ejeren kan denne Disposition have været en Fordel eller maaske en Nødvendighed for at klare de store Udgifter, bl. a. til Skatter, i Lavkonjunktur-Perioder. Men rent samfundsmæssigt og ofte familiemæssigt er der den Skavank ved Dispositionen, at den kun kan foretages een Gang. Bagefter er der ikke nogen Reserve at tage af i onde og vanskelige Tider for Familie eller Samfund. Den maa i alt Fald paany opspares. Bruget har tabt i Sikkerhed og i økonomisk Elasticitet.

Endnu et Forhold maa nævnes som fundamentalt betydningsfuldt for Skovbruget. Det er Granens i Forhold til Løvtræerne langt større Tilvækstydelse især paa lettere Bund og Granens dermed, ialt Fald hidtil, følgende overlegne Økonomi. Forholdstallene for Bøgens og Rødgranens Vækstydelse er ved Bøgebonitet I $\frac{100}{112}$, men ved Bøgebonitet V $\frac{100}{198}$, og her giver Bøgen kun daarligt Brænde og ingen Gavntræ, hvorimod Granen endnu giver en betydelig Procent Gavntræ. Paa sandet og gruset midtjysk Bund kan man f. Eks. nogenlunde regne med, at Rødgranen i de sidste Aartier har givet mellem det dobbelte og det tredobbelte Pengeudbytte af Bøgen. Det maa da for Skovbruget ligge nær i voksende Grad at gaa over til Gran, især paa den lettere Jord — selv om man ganske vist ikke kender Fremtidens Priser paa de forskellige Træarter. Endnu kan man dog ikke sige, at Overgangen til Gran har været paafaldende. I Landets gamle Skovegne¹⁾ havde vi ganske vist i 1896 ca. 30 pCt. Naaletræ (arealmæssigt) og i 1931 ca. 44 pCt. Men det samlede Løvtræareal var kun gaaet ned med ca. 4000 ha, medens Naaletræarealet var vokset med ca. 55 000 ha. Forskydningen skyldes altsaa Nyplantninger af Naaletræ. Der er dog Tegn til, at Løvtræreduktionen vil tage Fart.

Denne Tendens maa ses i Sammenhæng med de meget store jyske Plantagearealers voksende Produktionsydelse. Vi kan i de kommende Aartier vente en betydelig Stigning i Naaletræproduktionen, medens Løvtræproduktionen vil falde eller i bedste Fald ligge fast.

¹⁾ Sønderjylland ikke medregnet.

Det vil forstaaes, at den Gran, vi planter nu, ikke vil mærkes i Produktionen før om ca. 20 Aar. Paa den anden Side kender vi fra da af ret godt dens Produktionsmuligheder. Ved Hjælp af Tilvækstoversigter opstillet efter Vækstbonitet og et fra Ejendoms-skyldvurdering og Statistik hentet Kendskab til Arealer og Alders-klasserforhold lader det sig gøre med ret stor Sandsynlighed at

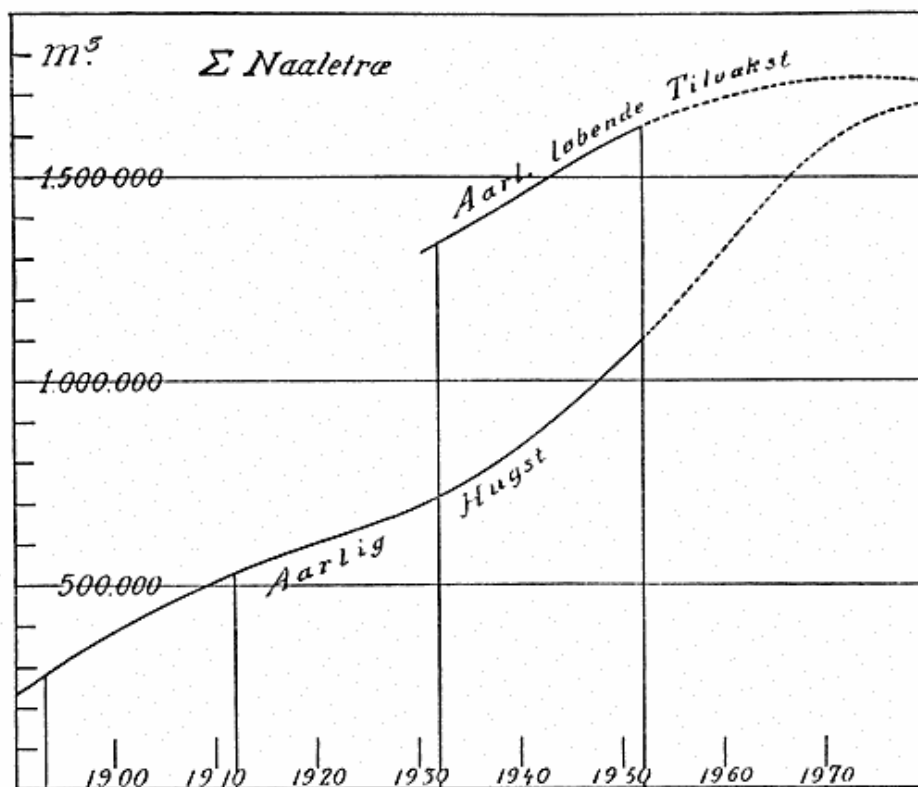

Fig. 2. Sandsynlig Tilvækst og Hugst i Naaletræ i Danmark fra 1930 til ca. 1980 samt Hovedlinier af Naaletræhugsten fra 1893—1932 efter J. Aarestrup Frederiksen i Dansk Skovf. Tidsskr. 1935 S. 25.

forudsige de nærmeste Aartiers Udvikling med Hensyn til Hugst og Tilvækst, saaledes som den er betinget af tidligere Aartiers Plantninger. Et saadant Forsøg paa en Prognose viser Fig. 2. Det vil ses, at vi i Løbet af ca. 40 Aar kan vente vor Naaletræhugst ca. fordoblet, hvis ellers ikke Hedeplantagerne svigter de Forventninger, man nærer til dem. Den større Hugst vil ganske vist overvejende falde i ret smaa Dimensioner.

Forholdet faar nogen Betydning for saavel Nutidens som Fremtidens Dispositioner.

Dansk Skovbrug beskæftiger i Øjeblikket Mandskab svarende til ca. 6000 Mand i Helaarsarbejde og giver denne Beskæftigelse paa et Tidspunkt, hvor Arbejdskraften for en stor Del er ledig i Landbruget.

3) Dansk Træindustri oparbejdede før Krigen ca. 1 Mill. m³ dansk Træ aarlig. Derved frembragtes Færdigvarer og Halvfabrikata, hvis Værdi havde en Størrelsesorden af ca. 60 Mill. Kr. aarlig (med Førkrigspriser); der beskæftigedes ca. 6000 Mand i Helaarsarbejde. (Tallene er løseligt udregnede efter den inden for Træindustrien groft gældende Regel, at Omkostningerne fordeler sig med $\frac{1}{3}$ paa Raatræ, $\frac{1}{3}$ paa Arbejds løn og $\frac{1}{3}$ til Generalomkostninger).

Hertil kommer det Mandskab, som er beskæftiget med Transport af Træet fra Skoven til Fabrik, eller ca. 1200 Mand i Helaarsarbejde. De Varer, som udgaar fra Fabrikkerne, kommer for største Delen i nye Arbejdshænder (f. Eks. Byggeindustrien), men her kan det siges, at dette nye Arbejde lige saa vel kan betinges af importerede Varer, hvorfor der ikke skal gives Tal.

Selv om den paa dansk Træ baserede Træindustri's Cifre ikke kan siges at være imponerende, er det paa den anden Side dog aabenbart en ikke ubetydelig Industri, det drejer sig om. Naar man tænker paa, hvor mange Gange om Dagen Træet møder en som Brugsgenstand, kan det næppe heller være anderledes.

Den paa dansk Træ baserede Træindustri falder i to Hovedgrupper, nemlig *Naaletræ-Industrien*, som fremstiller Tømmer, Planker, Brædder etc. til Byggeindustrien, Kasser til Fisk, Frugt, Æg etc., Papir, Ledningsmaster, Træuld, Isolationsplader m. m., og *Løvtræ-Industrien*, hvis Hovedprodukter, ligeledes nævnt efter Træforbruget, er: Tønder til Smørpakning o. a., Jernbanesveller, Gulvmateriale, Træsko, Finér, Redskaber, Møbler, Damehæle, Børster, Skibe, Tøjklemmer, Tændstikker o. s. v., o. s. v.

Det, vi i denne Forbindelse maa hæfte os særligt ved, er, at de nævnte Produkter helt eller overvejende fremstilles af dansk Træ. Den danske Træindustri er en af de faa danske Industrier, som er baseret paa danske Raastoffer, ja de fleste Træindustrier er det næsten op til 100 pCt. De bruger Træaffald som Kraftkilde, og det af udenlandsk Oprindelse, som indgaar i Produktionen, er i det væsentlige kun Metallet i Maskinerne og Smøreolien. En saadan hjemmebaseret Industri skulde normalt være bedre sikret over for Tidernes Omskiftelser i de udenrigspolitiske Forhold end saa

mange andre Industrier. Den skulde med andre Ord høre mere uløseligt sammen med det danske Samfundslegeme, og det er derfor rimeligt at ofre nogen Eftertanke paa dens Sikkerhed og Bestaaen.

Der er i de sidste 10—20 Aar gjort vigtige Fremstød inden for Træindustrien med det Formaal at udnytte dansk Træ noget bedre. Under Krigen 1914—18 havde Skovene ydet Landet store Tjenester, som dog ogsaa var blevet vel betalt. Navnlig havde man forsynet Landet med store Brændselsmængder. Men faa Aar efter Krigen (1921—23), da de billige Kul kom igen, faldt Brændepriserne katastrofalt, ligesom forøvrigt omtrent samtidig Gavntræpriserne, Brændet var i en Aarrække i mange Egne yderst vanskeligt at afsætte, f. Eks. paa Midtsjælland.

Det laa nær at søge disse Træmængder benyttet til et eller andet Gavntræformaal. Vi har da siden sidste Krig set en Række nye Produktioner opstaa: 2 Træsliberier (til Papir) i Dalum og Næstved, Skæring af c. 200 000 Jernbanesveller af Bøg aarlig, fordelt paa flere Værker, en stor Fabrik i Køge for Parket-Brædder af Bøg, der nu leverer ca. $\frac{1}{3}$ af Landets Gulvmateriale, en Fabrik for Fremstilling af Bøgefinér i Næstved og andre Finér- og Møbelpladefabrikker i Odense, Aarhus og Pindstrup, Fabrikker for Damehæle og Tøjklemmer af Bøg, en Fabrik for Fremstilling af Isolationsplader af Bjergfy, nye Imprægneringsanstalter. Mange af disse Fabrikker havde før Krigen en betydelig Eksport. Man havde igangsat Forsøg i fabriksmæssig Skala med tør Destillation af Træ til Fremstilling af Eddikesyre, Træsprit, Tjære m. m., man havde etableret en Del Trækulsbrænderier, Tændstikfabrikkerne var i betydeligt Omfang gaaet over til at anvende dansk Træ, særlig til Æskerne. Man kan overhovedet sige, at vor Træindustri var inde i en sund og kraftig Udvikling, da den nuværende Krig udbrød. For Skovene viste Resultatet af Udviklingen sig ved lettere Afsætningsforhold og stigende Gavntræprocenter. Paa enkelte sjællandske Skovdistrikter blev Gavntræprocenten for Bøg paa faa Aar fordoblet.

4) Med Hensyn til vor udenrigske Trævarehandel, da fremgaar dens Hovedtræk før Krigen af Tabel 2, som viser, at medens vi ca. 1938 var selvforsynende med Løvtræ, havde vi en meget stor Import af Naaletræ, hovedsagelig i Form af savskaarne Brædder og Planker, fortrinsvis til Byggeindustrien, men iøvrigt ogsaa til Møbler, Kasser o. m. a.

Tabel 2.
 Danmarks Træbalance ca. 1938 omregnet
 til Mill. m³ Rundtræ.
 (Papirmasse medregnet).

	Egen Produktion	Import	Eksport
Løvtræ	1,18	0,033	0,022
Naalet træ	0,85	1,89	0,006

Hvorledes specielt den danske Produktion af Naalet trævarer til Bygningsbrug laa i Forhold til Importen fremgaar for en Aarrække af Kurverne i Fig. 3 og 4.

Det vil ses, at vi i de sidste Aar før Krigen var omtrent selvforsynende med Tømmer, trods et usædvanlig livligt Byggeri. Vor Produktion af Brædder o. l. var derimod lille og omfattede kun Varer af lav Kvalitet, hovedsagelig anvendelige til Forskalling. Sagen er, at vort Grantræ med sin løsere Bygning og udfaldende Knaster er bedre egnet til Tømmer end til Brædder i Gulve, Vinduer og Døre. Brædderne fremkommer væsentligst som Udskær.

Sammenholder vi Fig. 3 med Fig. 2, kan vi skimte, at der i de nærmest kommende Aartier vil fremkomme en Overproduktion af Tømmertræ, der da enten maa afsættes opskaaret til Forskallingsbrædder eller til Kasser, eller hvortil der maa findes nye Anvendelser, f. Eks. som Raastof til nyoprettede Cellulose- eller Forsukringsfabrikker.

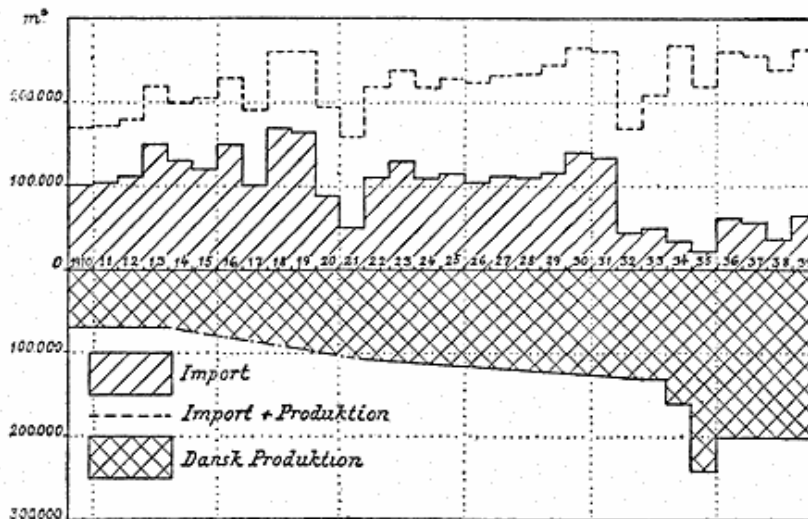

Fig. 3. Danmarks Import og Produktion af Tømmer.

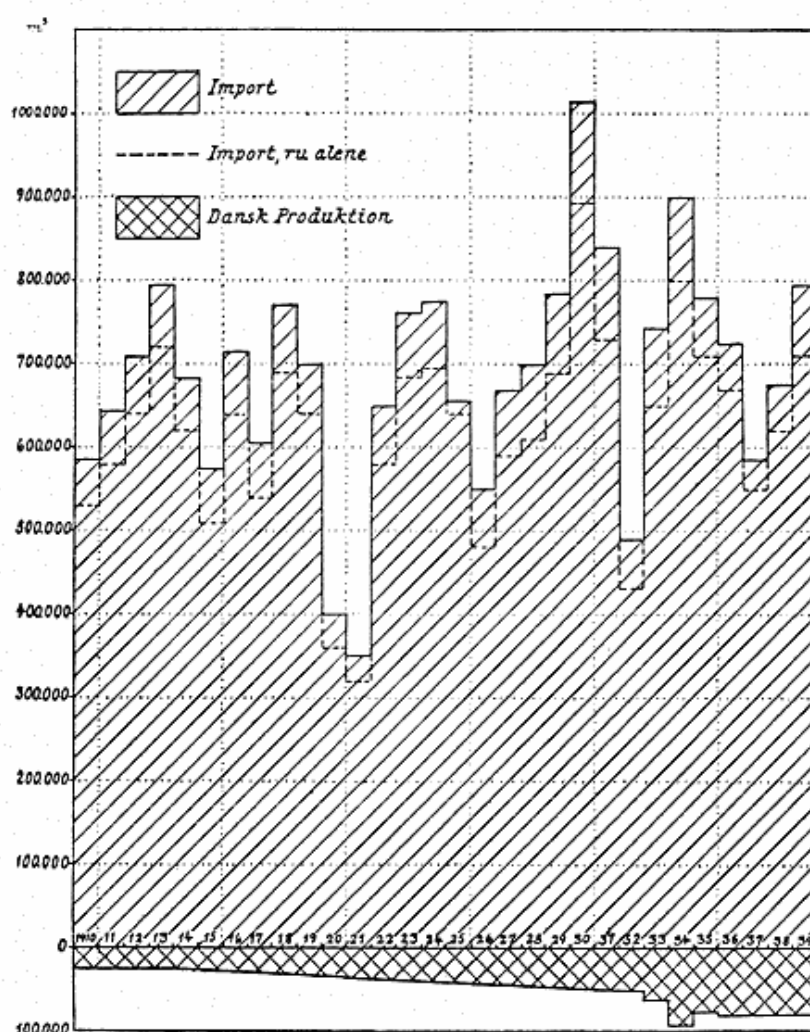

Fig. 4. Danmarks Import og Produktion af Planker og Brædder.

Vi har nu et Billede af Hovedtrækkene i Danmarks Træproduktions- og Træhandelsforhold samt af vore Brændselsforsyningsforhold lige før Krigen.

Den første umiddelbare Virkning af Besættelsen af Landet i April 1940 var paa dette Omraade Bortfaldet af en væsentlig Del af Kul- og Koksimporten, og dermed meldte sig Spørgsmaalet, hvorfra Erstatningen skulde tages. Det laa maaske nær at pege paa Skovene, som rager op i Landet, og der blev da ogsaa til Maksimalpriser paabudt Pligthugster i private Skove, som officielt omtrent har udgjort følgende Procenter: 1939—40 135 pCt., 1940—41 160 pCt., 1941—42 160 pCt. og i 1942—43 vil blive ca. 150 pCt. Procenttallene skal forstaaes som Procenter af det Antal Rummeter Brænde,

der gennemsnitlig var hugget i Aarene 1936/37—1938/39. I 1939—40 var det dog Procent af Totalhugsten i m³. I Statsskovene var Merhugsten i alle Aarene noget større end i Privatskovene.

Nu maa det oplyses, at en Rummeter Brænde kan være ensbetydende med meget forskellige Brændemængder og endnu mere varierende Kalorietal. En rm vil blot sige en Bunke Brænde opstabet saaledes, at Bunkens ydre Rummaal er en 1,03 m³ (3 pCt. Overmaal til Svind). Det er let at forstaa, at Træstykkernes Størrelse og mere eller mindre regelmæssige Form vil betinge store Forskelle i Fastmassen af en Rummeter. Medens en Rummeter 1 m langt Bøgeknippel fra ældre Skov ofte har en Fastmasse under 1/2 m³, saa har godt stort Klov en Fastmasse paa 3/4 m³ eller mere. Ved stærk Udkløvning af saadan Klov kan man derfor ud af 1 rm lave ca. 1 1/2 rm o. s. v. Med Hensyn til Kalorietallet spiller ogsaa Træarten ind, idet f. Eks. en Træart som El kun har godt det halve af det Kalorieindhold pr. m³, som Bøg har.

Da nu de fleste Skovdistrikter var kede af Merhugsten, som man ikke mente, Skovene havde godt af, og som betød en Kapitalhævning, der kun for en mindre Del var skattefri, i Tider med haard Beskatning, vil det let forstaaes, om adskillige Skovdistrikter har søgt at tilfredsstille Kravet om et vist Antal rm paa den mindst smertefulde Maade, ved at udkløve Træet saa meget som muligt, hugge de brændemæssigt mindst værdifulde Træer og Træarter, hvor gørligt o. s. v.¹⁾.

De faktiske Merhugstprocenter beregnet af Totalhugsten i m³ er vel alene af den Grund ikke fuldt saa store som de ovenfor givne Tal; men andre Forhold har virket i samme Retning. I Aaret 1940—41 var det tilladt at regne 5 pCt. af Stødbrændet med i Plighthugsten. Det spillede dog næppe nogen stor Rolle, uagtet paa nogle Distrikter Antal rm Stødbrænde laa i Nærheden af normalt Antal rm Brænde. Vigtigere er utvivlsomt det Forhold, at man adskillige Steder, hvor det at gøre Plighthugsten mindre følelig forekom det vigtigste, har forskudt sin Sortering noget, saa mere Træ end ellers

¹⁾ En Opgørelse af Brændehugsten 1941—42 viser dog, at det kun kan være forholdsvis faa Skovdistrikter, der har forøget Udkløvningsgraden. For Brændets Kvalitet havde det været ønskeligt, om det havde været gjort i større Udstrækning, da en meget væsentlig Del af Brændet først er fordelt, hjemkørt og oparbejdet efter 1. September efter at være skovet foregaaende Vinter. Der lides her et aarligt Tab i Brændværdi ved Mangel paa Udtørring og ved deraf følgende Raad, som af Sagkyndige har været anslaaet til at svare til ca. 200 000 rm Brænde aarlig, hvilken Mængde Plighthugsten med en bedre Udkløvning kunde have været mindre.

er gaaet i Brændet og mindre i Gavntræet. Man har ikke derved behøvet at støde an mod Bestemmelsen om, at Gavntræ ikke maa anvendes til Brænde, idet Grænserne mellem disse to Grupper i høj Grad er flydende, ja vekslende fra Distrikt til Distrikt. Ganske vist har især for Rødgranens Vedkommende mange Steder en modvirkende Tendens været til Stede, idet Savværkerne slappede af paa deres Fordringer til Gavntræet; men det er i alt Fald en Kendsgerning, at de Gavntræmængder, som Skovene siden Krigsudbruddet har leveret, ikke har været væsentlig større end normalt, trods Brændepligthugsterne.

Hvor stor den faktiske Merhugst har været, udtrykt som Krigsaarenes hele Hugst i m^3 i pCt. af normal Hugst i m^3 lader sig endnu ikke fastslaa, men at Tallene maa ligge en Del under de før nævnte Procenttal er i alt Fald givet.

Tager vi eksempelvis Tallene for Løvtræ isoleret og regner med en normal Gavntræprocent paa 33 og ingen Merhugst af Gavntræ samt ser bort fra evt. Nedgang i Fastmassen pr. rm, faar vi med en Brændemerhugst paa 60 pCt. en faktisk Hugstforøgelse paa 40 pCt. af hele Løvtræhugsten.

Det havde sikkert været klarere og effektivere, om man havde foreskrevet Pligthugsten i m^3 lige som under sidste Krig, og saa forlangt, at alt Brænde leveredes udkløvet ned til en vis Størrelse, hvorved opnaas en bedre Tørring især i et vaadt Aar som 1942. Det var beklageligt i Sommer at se det meget sure Brænde rundt om i Skovene.

Samtidig med Paabydelsen af Pligthugsterne opfordrede man til Stødoptagning, og denne Virksomhed stimuleredes stærkt af de frie Priser. Det er meget betydelige Mængder Brænde, som paa denne Maade er bragt frem, skønsvis hidtil ca. 1 Mill. rm.

Og endelig søgte man ved forskellige Midler at fremme Tørve- og Brunkulsproduktion mest muligt, trods forskellige Vanskeligheder med godt Resultat. Man kan vistnok regne, at der i de sidste Aar aarligt er produceret Tørve svarende til ca. $2\frac{1}{2}$ Mill. t Kul og Koks og Brunkul svarende til ca. $\frac{1}{2}$ Mill. t Kul og Koks.

Ekstraordinær Realisation af Vejtræer og Træer i Haver og Hegn synes derimod kun at have fundet Sted i meget moderat Omfang ligesom Anvendelsen af Træ under 3 cm i Diameter (Risbrænde), væsentligst til Mejerier, Bagerier o. l.

Stiller vi Tallene sammen, faar vi omtrent følgende Billede af Erstatningsanstrengelserne med Hensyn til Brændsel:

Tabel 3.

Produktion af indenlandsk Brændsel svarende til
Mill. Tons Kul og Koks

Aar	Tørv	Brunkul	Skovbrænde og Savværksaff.	Stød- brænde	Ialt
Før 1939 ca.	0,2	0	0,5	0	0,7
1940	1,30	0,07	0,65	0,07	2,09
1941	2,40	0,40	0,80	0,04	3,64
1942	2,40	0,50	0,75	0,03	3,68

Danmarks Normalforbrug af Brændsel svarer til ca. 6,5 Mill. t Kul og Koks. Ved Bedømmelsen af Tallene maa det bemærkes, at Brændepligthugsten især er anvendt til Forsyning af Landbefolkningen med Optændings- og Husholdningsbrændsel samt for Merhugstens Vedkommende til Generatorbrænde, medens Tørv, Brunkul og Stødbænde er gaaet dels til Opvarmning, dels til Industriens Brug.

Det er nu et ofte drøftet Spørgsmaal, om Skovenes Tribut til Krigstidens Nødsituation har været passende eller for stor, eller muligvis er for lille. Under normale Forhold gælder det for Gran her i Landet, at vi paa Grund af Aldersklasseforholdet kun hugger en Del af Tilvæksten (smlgn. Fig. 2). For Løvtræet, hvor Aldersklasseforholdet er nogenlunde jævnt, vil Hugsten normalt omtrent være lig Tilvæksten. Skønsvis laa den dog i Aarene umiddelbart før Krigen af tvingende økonomiske Grunde (Skatter etc.) lidt over Tilvæksten. Men vi har jo paa den anden Side set, at Merhugstprocenterne i Virkeligheden maa ligge lavere, end man umiddelbart skulde tro. Lader vi for Simpelteds Skyld disse Forhold afbalancere hinanden, og regner vi med, at vi foreløbig har haft 1 Merhugst paa 35 pCt., 2 Merhugster paa 60 pCt. af en normal Hugst og er begyndt paa en fjerde paa 50 pCt., saa faar vi følgende skematiske Billede, gældende for Løvtræet. Normal Tilvækst = normal Hugst = ca. 4 pCt. af Vedmassen, som staar i Skoven. En Merhugst paa 50 pCt. betyder derfor en Nedbringelse af den staaende Masse med 2 pCt., og de første 4 Aars Merhugst til og med Vinteren 1942—43 en Nedbringelse paa ca. 8 pCt. Dette Tal synes ikke højt, men man maa være opmærksom paa, at der for ethvert Skovdistrikt kommer et Punkt, hvor Tilvæksten begynder at gaa ned, selv om Hugsten tages ud nok saa forsigtigt og behændigt, og hvor det umodne Gavntre rammes. Fra da af tager Realisationen naturligvis stærkere Fart, og fra da af lider Ejerne et Tab, som paa en

eller anden Maade maa erstattes dem. Punktet vil paa de forskellige Skovdistrikter naas ulige tidligt og er allerede naaet paa flere Distrikter.

Jeg har før nævnt, at Tilvæksten i en Bevoksning eller en Skov inden for vide Rammer holder sig konstant, hvad enten den staaende Masse er stor eller lille, og at Skovdistrikterne i meget forskellig Grad har benyttet sig af dette Forhold. Som Eksempel kan jeg nævne Frijsenborg og Silkeborg Skovdistrikter, der nylig har været besøgt og omtalt af Pressen. Paa Frijsenborg, der regnes for et af Landets bedste og mest moderne Skovbrug, staar i Øjeblikket 142 m^3 pr. ha mod 182 m^3 i 1923. Paa Silkeborg, med ringere Jordbundsforhold, stod derimod i 1935 183 m^3 mod 182 m^3 i 1920. Tilvæksten paa Frijsenborg er næppe endnu blevet paavirket væsentligt af Massereduktionen, men denne kan paa den anden Side heller ikke fortsætte længere uden føleligt Tab baade paa Masse- og Værditilvækst. Eksemplet viser dels, at der er Distrikter, hvor der kan undværes en Del Træ, uden at det gaar ud over Tilvæksten eller overhovedet skader andet end Mængden af Reserver, dels, at der er andre Distrikter, hvor en Fortsættelse af Massereduktionen vil gøre væsentlig Skade. Man vil forstaa, at en yderligere, tvangsmæssig, Realisation paa Frijsenborg maa føre til dels en Tilvækstnedgang, dels en Hugst af teknisk umodent Træ, med hvis Frembringelse man har arbejdet i Aartier.

Det er aabenbart saaledes, at der uden Skadegørelse paa selve Produktionsapparatet endnu i nogle Aar kunde gennemføres Merhugster (Realisationer) af samme Størrelsesorden som hidtil under Krigen, men at en ganske nødvendig Forudsætning vilde være, at Merhugsten ikke toges med en vis Procent paa alle Distrikter, men derimod med en stor Procent paa nogle Distrikter og en meget lille eller ingen paa andre.

Fra og med Hugstaaret 1941—42 er det givet i de statstilsynsførendes Haand at forøge eller formindske Pligthugsterne ud fra disse Synspunkter, men rationelt er Sagen dog endnu ikke grebet an, simpelthen, fordi det nødvendige Personale ikke er forhaanden. Hidtil har Arbejdet med Statstilsyn og Pligthugstens Fordeling i det væsentlige været besørget af et mindre Antal Skovridere for en Stuepigeløn som et Tillægsarbejde til deres egentlige Virksomhed.

Hvis den nødvendige administrative Arbejdskraft var forhaanden, vilde det maaske være en rimelig Ordning, om man hvert Aar startede med en Slags Bortlicitering af Pligthugsten, som til

Beskyttelse af Gavntræet skulde angives i m³ Totalhugst. Enkelte Distrikter er jo mere end andre interesseret i en stor Hugst. Derefter skulde saa Statstilsynet paa Basis af Kendskab til Distrikternes Tilstand og Ydeevne samt Landets Transportforhold foretage de nødvendige Korrektioner op eller ned i Licitationens Resultater. Et Skridt i denne Retning synes gjort med de Skemaer vedrørende Gavntræhugst, som er udsendt til Distrikterne.

At en fortsat Merhugst med den nødvendige administrative Indsats *kan* foretages uden Skade paa Skovenes Produktionsapparat, er imidlertid ingenlunde ensbetydende med, at den *bør* foretages i den nuværende Situation. Der kan være andre Hensyn, som gør det uklogt, og saadanne Hensyn foreligger faktisk, især for Løvtræets Vedkommende.

Hovedmotivet til en Merhugst i Løvtræ skulde jo være Brændselsforsyningen, idet der i en Afspærringssituation i det store og hele ikke stilles særlige nye Krav til Løvtræindustrien. Selv om man f. Eks. kan sige, at der er en stærkt stigende Efterspørgsel efter Bøgegulve til Erstatning for det udenlandske Naaletræ, kan man modsætningsvis fremhæve, at Drittelabrikationen, der er nøje knyttet til vor Smørekspport, har behøvet mindre Træ end før. En Pligthugst af Løvtræ-Gavntræ, væsentlig ud over Normalhugst, synes derfor ikke paakrævet.

Men Brændselsforsyningen kan i Virkeligheden ske mere hensigtsmæssigt ved Hjælp af Tørv og Brunkul end med Træ. Som vi ser af Tab. 1, forslaar Brændet jo overhovedet saa forholdsvis lidt, og der er en voksende Tendens til, at de store Brændepligthugster trods Forskrifterne i nogen Grad forgriber sig paa Gavntræet. Selv om det ikke sker, vil der, efterhaanden som de udprægede Brændetræer er faldet, nødvendigvis sammen med Brændet falde en voksende Mængde Gavntræ, altsaa betydeligt mere end normalt, og det er usikkert, om Løvtræindustrien med Fordel kan aftage disse Mængder. I alt Fald vil der være realiseret ekstraordinært af Skovens Beholdning af Halvfabrikata og Færdigvarer af Gavntræ, hvad der sandsynligvis efter Krigen vil svie til Træindustrien, der faar mindsket Raatrætilgang.

For Tørvens (og Brunkullets) Vedkommende er der intet saadant Hensyn at tage. Tørvemoser og Brunkulslejer kan karakteriseres som Landets naturlige Reservelagre af Brændsel, Brændsel der i normale Tider kun nærmest Lagrene kan konkurrere med det importerede (Tørv) eller slet ikke kan konkurrere (Brunkul), men som nu pludselig har en høj Værdi. Alt taler da for at udnytte

denne Værdi, medens den er der, og fra Skovene kun at tage det Brændsel, som disse kan præstere, uden at deres Produktionskraft skades, og uden at det senere skal gaa ud over Træindustrien. At brænde færdigt eller vordende Gavntræ, er derimod at brænde af sine Produktionsmidler og sit Varelager.

Noget anderledes end for Løvtræet stiller Sagen sig dog for Naaletræets Vedkommende. Her kan der blive Tale om, at Byggeriet m. m. til Erstatning for den svigtende Import kan forlange ekstraordinært øgede Leverancer. Da vi ved, at Tilvæksten i Naaletræ ligger væsentligt over Hugsten, og at baade Tilvækst og Hugst i de første Aartier vil være ret stærkt stigende (smlgn. Fig. 2) kan der med Rimelighed drøftes den Tanke at diskontere noget af de kommende Aartiers større Hugst frem til Nutiden. I betydelig Udstrækning vil det kunne gøres uden nogen Nedsættelse af Skovenes Naaletrætilvækst. Men selv om denne skulde lide nogen Skade, vil det maaske kunne forsvares med, at nu er der et virkeligt tungt vejende Behov for Træ, som muligt om nogle Aar efter Krigen vil føles som værende for meget paa vort Naaletræmarked, og som man til den Tid maa spekulere paa Afsætningsmuligheder for. Bliver Afspærringstidens Behov for dette Træ virkelig tungt vejende, er det saa kun rimeligt, at der ogsaa gives Udtryk for det i Prisen. Der maa af Hensyn til de nuværende Naaletræindustrier ved Overvejelsen af saadanne Foranstaltninger tages Hensyn til Fremtidstilvækstens Fordeling saavel til Landsdele som til Dimensioner.

Endnu kan der være Grund til at omtale Skovbrugets Varepriser under Krigen. Maksimalpriserne repræsenterer en Forhøjelse af Priserne før Krigen, som vel langtfra svarede til den Forhøjelse, der blev Kornpriserne til Del, men alligevel var ret anselig. Dog var den for Brændets Vedkommende noget ujævn. Maksimalprisen paa 1 rm Klov er 16 Kr. paa Sjælland, 17 Kr. i Jylland og 18 Kr. paa Fyn, men lige før Krigen laa Priserne langt mere varierende. Der var Egne paa Fyn, hvor en rm Klov kostede 15 Kr., og hvor Forhøjelsen altsaa blev 3 Kr. eller 20 pCt., og der var Egne paa Sjælland, hvor Prisen var 8—9 Kr., og hvor Forhøjelsen følgelig var 7—8 Kr. eller 90—100 pCt. Grunden til disse varierende Priser laa i det forskelligt store Udbud og i forskellige Forbrugsvaner hos Befolkningen. Disse Særforhold kunde der naturligvis ikke tages detailleret Hensyn til ved en Krigsordning.

Men i alle Tilfælde var den ved Maksimalpriserne repræsenterede Forhøjelse af Førkrigspriserne som Regel fuldt ud tilstræk-

kelig til at dække den indtil nu skete procentvise Stigning i Skovbrugets Udgifter. Da der var Tale om en Tvangsforanstaltning over for en mindre Kreds af Ejere, burde Prisen billigvis ogsaa dække mere end den direkte Udgiftsstigning.

Ved den lovbefalede Merhugst, der som Regel repræsenterer en Kapitalhævning, er det Spørgsmaal opstaaet, om den Merindtægt, som er en Følge af Merhugsten, skal være skattefri, saaledes som den blev det under sidste Krig. Skattemyndighederne har hertil taget følgende Stilling: Merhugstindtægten er i alle Tilfælde fritaget for Merindkomstbeskatning, og det halve af Merhugstindtægten er fritaget for ordinær Indkomstbeskatning. Med Hensyn til den anden Halvdel af Merhugstindtægten er der oprettet et af Landbrugsministeriet administreret Fond, hvor den indtil videre kan indsættes skattefri. Naar Udbetaling fra Fondet senere sker (efter Landbrugsministeriets Afgørelse), vil Udbetalingen til den Tid blive betragtet og beskattet som Indtægt.

For de Skovejeres Vedkommende, som er i Stand til at forelægge et fyldestgørende Kapitalbevægelsesregnskab, hvor Vedmassens Tilvækst er fastlagt gennem en virkelig Driftsplan, vil Regnskabsopgørelser blive godkendte, hvorefter Skovindtægten er opgjort ikke efter Hugsten, men efter Tilvæksten. Det er dog en Forudsætning, at saadanne Skovejere ogsaa i Fremtiden lader sig underkaste Beskatning paa Grundlag af Tilvæksten.

Der har ogsaa i Pressen været nogen Tale om en planøkonomisk Organisation af Skovbrug, Træhandel og Træindustri paa noget lignende Maade, som den er gennemført i visse tyske Omraader med en Centralledelse o. s. v. Man skulde derved kunne opnaa visse transportmæssige Fordele, Sikring af visse Produktioner etc.

I normale Tider har det meget godt kunnet hænde, at f. Eks. en Redskabsfabrik i Aalborg Amt køber meget Asketræ i Sydjylland, medens en Fabrik ved Aarhus køber en Del Ask i Aalborg Amt, Forhold der er betinget af gammelt Samarbejde mellem Virksomheder, Kreditgivningsforhold o. l.

Det er klart, at man kan skære ind her og forenkle ved Tvang. Men man maa ikke overse, at hvis man sætter alle Skove og Savværker under Administration baade med Hensyn til Raatræleverancer og Salg af Færdigvarer, saa tager man mindst de $\frac{3}{4}$ af den fagmæssige Konkurrences Virkninger paa Handlekraft og Raadsnarhed bort, hvad der snart vil hævne sig paa Industriens Effektivitet.

Det kan naturligvis om nødvendigt gøres som en rent midlertidig Foranstaltning, men det er næppe i Øjeblikket paakrævet. Alt er til Dato gaaet, uventet godt kan man næsten sige, ved det private Initiativ, og dette vil sikkert ogsaa kunne møde de forskellige voksende Vanskeligheder.

Det er farligt at ville lave en Maskine om fra Grunden. Det er ikke sikkert, Delene kommer til at passe lige saa godt sammen som før. En bydende Nødvendighed bør kunne paapeges, før man prøver paa det. Langt lettere og hos os endnu tilstrækkeligt er det at gribe ind, hvor Produktionsprocessen slutter, og Kontakten med Samfundets øvrige Produktion og Omsætning finder Sted, og regulere her ved Hjælp af Priskontrol, Beskatning og evt. Forbrugs-Rationering.